

Yeni Pencere

Handboek Inspraakorgaan Turken (IOT) voor
gesprekken over opvoeding, gendergelijkheid
en LHBT-emancipatie

Alliantie
Verandering
van
Binnenuit

Voorwoord

Als het gaat om gendergelijkheid en LHBT-acceptatie zijn we geneigd te denken in tegenstellingen: de goede en de slechte opvattingen, de verspreiders en de ontvangers van de blijde boodschap, degenen die het licht hebben gezien en degenen die in duisternis leven, de mensen met een Nederlandse en die met een migratieachtergrond. Daarbij wordt over het hoofd gezien dat het gaat om betrekkelijk recente veranderingen, die niet voor iedereen in de samenleving gelijktijdig verlopen. Daarbij krijgen migrantengroepen de gelegenheid om in te stappen op hun eigen termen, niet door klakkeloos de opvattingen van de beau monde over te nemen, maar door zelf op onderzoek uit te gaan. Door kritisch de eigen omgang met gender en genderrollen te bezien.

Deze methodiek, *Yeni Pencere* oftewel 'een nieuw venster', is een nieuwe stap in een lange reeks projecten van het IOT, waarbij steeds meer methodisch wordt gewerkt. Het gaat erom dat men niet het voorwerp wil zijn van de verspreiding van waarden en normen die elders door anderen zijn ontwikkeld. Men wil zelf deelnemen aan het proces dat daarom door het IOT 'het participatiemodel' wordt genoemd.

Het participatiemodel is ontwikkeld en beproefd in een lange reeks van verschillende projecten. Dit model heeft vooral zijn waarde bewezen bij sociaal-culturele veranderingen ten aanzien van moderniseringsthema's. De essentie van het model is om krachten voor verandering vrij te maken binnen de eigen gemeenschap. Turkse organisaties worden aangesproken op burger-

schap (niet op cultuur of religie) en hen wordt gevraagd zelf verantwoordelijkheid te nemen voor de aanpak van een maatschappelijk probleem. Die aanpak wordt niet voor hen bedacht en evenmin worden zij gebombardeerd met voorlichtingsmateriaal dat iemand achter zijn bureau heeft zitten bedenken. Een organisatie gaat aan de slag vanuit haar eigen definitie van het probleem binnen het algemene vereiste van burgerschap. Die hoeft niet voor iedereen hetzelfde te zijn. Of men eengerelateerd geweld wil aanpakken vanuit de optiek van de mensenrechten of omdat de Islam eigen richting verbiedt maakt niet uit. Het gaat om het resultaat. Er moet natuurlijk wel de bereidheid zijn om een misstand aan te pakken. Dat is een kwestie van de juiste personen benaderen en hun vertrouwen winnen. Uiteindelijk zijn organisaties zelf verantwoordelijk voor het succes van de activiteiten die zij organiseren.

In de loop der tijd zijn de activiteiten steeds meer methodisch opgezet. Organisaties dragen nog steeds een grote verantwoordelijkheid, maar ze kunnen gebruik maken van vrijwillige trainers die vaak heel veel ervaring hebben. Nieuw in het project Verandering van binnenuit is dat er systematische reflectie plaatsvindt aan de hand van de sociaalwetenschappelijke theorie.

Ik ben inmiddels op een leeftijd dat ik over een langere periode veranderingen heb meegemaakt. Velen van mijn generatie hebben nog meegemaakt dat hun ouders hun partnerkeuze trachtten te sturen. Mijn ouders waren de eersten in hun generatie die dat nadrukkelijk niet deden. Tegenwoordig wordt ouderlijke

bemoeienis met de keuze van een huwelijkspartner in brede kring afgewezen. Bijna niemand wil meer een migratiehuwelijk voor zijn kinderen. Toen minister Van Boxtel naar aanleiding van de eermoord in 2000 aan het IOT vroeg om eens met de achterban over eerwraak te gaan praten was de overheersende reactie: dat is onze cultuur en daar heeft u niets mee te maken. Toen kwamen de vrouwen en hun organisaties in opstand, en eisten dat het IOT eerwraak op de agenda zou zetten. Uiteindelijk zag men in dat wij ook verantwoordelijk zijn voor wat er in Nederland gebeurt en zijn de Turkse federaties van alle gezinden gaan meedoen.

Eerwraak wordt nu algemeen veroordeeld. Tijdens de eerwraak campagnes (we hebben er zes gevoerd) heeft het IOT voor het eerst met Jale Simsek samengewerkt. Aanvankelijk voorzagen we wel in informatie voor gespreksbijeenkomsten, maar lieten we de benadering aan de verschillende organisaties over. Organisaties hebben nog steeds een grote vrijheid, maar in de loop der tijd zijn we de bijeenkomsten steeds methodischer gaan opzetten. Dat wordt door de Turkse organisaties ook gewaardeerd. Uiteindelijk wil je dat activiteiten een zo groot mogelijk effect hebben.

Het succes van de methode die voor u ligt schuilt voor een groot deel in het uitgangspunt 'ouderschap'. Iedereen die kinderen heeft wordt dag en nacht beziggehouden door de vraag: ben ik wel een goede vader of moeder? Het is erg inspirerend om daar met anderen over van gedachten te wisselen, zeker als het gaat om de visie op en de overdracht van genderrollen. Ouders van nu zijn getuige geweest van grote veranderingen. Veranderingen ten goede, maar veranderingen veroorzaken ook veel onzekerheid.

In dit handboek wordt minutieus beschreven hoe we te werk zijn gegaan. Trainers die ervaring hebben met onze aanpak kunnen er zo mee aan de slag. Er kan altijd beroep worden gedaan op onze trainers. Ofschoon de methode is voortgesproten uit de Turkse gemeenschap, kan hij mijns inziens ook worden toegepast in andere gemeenschappen.

Ahmet Azdural,
Directeur Stichting Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT)

Inhoudsopgave

1 Inleiding

- 1.1 Verandering van binnenuit
- 2.1 Yeni Pencere, een nieuw venster

2. De interventie in een notendop

- 2.1 Aanleiding
- 2.2 Doel
- 2.3 Doelgroep

3. Methodiek

- 3.1. Onderliggende aanname
- 3.2 Opzet van de drie bijeenkomsten

4. Bijeenkomsten in de praktijk

- 4.1 Bijeenkomst 1: Ouderschap en Overdracht
- 4.2 Bijeenkomst 2: Gender & Genderrollen
- 4.3 Bijeenkomst 3: Overdracht genderrollen & Seksualiteit
- 4.4 Overige projecten

Begrippenlijst

Bronnenlijst

Noten

Colofon

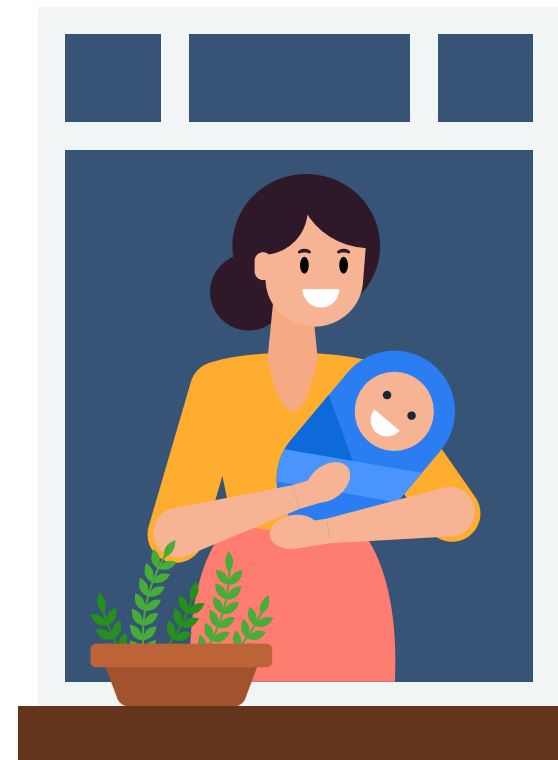
1

Inleiding

Het bevorderen van een positieve(re) houding ten aanzien van gendergelijkheid, en het vergroten van de acceptatie van lesbische vrouwen, homo mannen, biseksuelen en transgender personen (LHBT) is een belangrijk streven voor onze hele maatschappij. Het gaat erom dat er een opening wordt gemaakt voor 'anders' of alternatief denken. Dit geldt evengoed voor mensen en gemeenschappen waar deze thematiek doorgaans minder openlijk besproken wordt, zoals de Turks-Nederlandse gemeenschap.

1.1 Verandering van binnenuit

Binnen de Alliantie Verandering van Binnenuit werken het Consortium Zelfbeschikking¹ – waaronder het Inspraakorgaan Turken (IOT) – en Movisie aan deze doelen. De Alliantie werkt hieraan met en vanuit diverse migranten- en vluchtelingengemeenschappen in de Nederlandse samenleving. Zij werkt dus niet 'van bovenaf' maar 'van binnenuit'. Concreet betekent dit dat migranten- en vluchtelingen(koepel)organisaties – verenigd in het *Consortium Zelfbeschikking* – in verschillende gemeenten en regio's dialoog-bijeenkomsten organiseren voor hun achterban. Deze worden geleid door getrainde en ervaren gespreksleiders met dezelfde culturele achtergrond als de deelnemers. Zij zijn bekend met de taal, cultuur en gevoeligheden die mogelijk bij de deelnemers spelen. De bijeenkomsten zijn gericht op het versterken van de sociale norm dat geweld tegen vrouwen, meisjes en LHBT's moet stoppen en dat gendergelijkheid en acceptatie van LHBT normaler moeten worden binnen de gemeenschap. Daarnaast motiveren de gespreksleiders de deelnemers om hulp te zoeken wanneer zij te maken hebben met geweld. Dit handboek dient als onderlegger voor de interventie zoals aangeboden door het IOT.

1.2 Yeni Pencere, een nieuw venster

Yeni Pencere betekent 'nieuw venster'. De titel verwijst naar het creëren van een opening voor 'anders' of 'alternatief' denken. De bedoeling van deze methode is het stimuleren van een positieve(re) houding én gedrag richting LHBT's en gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen. Om tot die kern te komen is het van belang deze thema's te benaderen vanuit de eigen gevoelens en ervaringen. Yeni Pencere doet enerzijds een beroep op de openhartigheid van de gespreksleider doordat hij/zij diens ervaringen deelt en anderzijds op die van de deelnemers voor wie ook ruimte is om ervaringen te delen. De methode is daardoor zeer er-

varingsgericht; dit betekent dat de vragen en opdrachten mensen vaak persoonlijk raken en een verandering bij hen teweeg brengen. Deelnemers zullen in de loop van het proces anders naar dingen leren kijken, zowel dingen van zichzelf als van anderen in de groep. Ook richt Yeni Pencere zich op het leren uiten van jezelf en je gevoelens. Waar groepsdruk en sociale controle heersen kan het lastig zijn om te uiten wat je echt denkt of voelt. Maar door dit te *tackelen* treedt er een verandering op in het bewustzijn. Om die reden is het van essentieel belang dat je als gespreksleider je eigen verhaal deelt om zo ook *common ground* te krijgen, zodat anderen zich uitgenodigd voelen om ook over eigen gevoelens en emoties te praten (zie ook het kader ‘tips ter bevordering van de groepsveiligheid’). Binnen dit traject geven we juist aandacht aan de gevoelens van de deelnemers. Tegelijkertijd hanteren we de Stap-voor-stap-methode (zie kader ‘ervaring & beleving’ en kader ‘stap voor stap methode’).

Context van het ontstaan van de methode

Yeni Pencere is een nieuwe stap in een lange reeks projecten van het IOT, waarbij steeds meer methodisch wordt gewerkt. De basis van Yeni Pencere is ontwikkeld door Jale Simsek onder meer werkzaam als trainer op emancipatietrajecten binnen migrantengemeenschappen. Yeni Pencere is specifiek gericht op Turkse Nederlanders. Startpunt was de ervaring van een deel van de Turkse Nederlanders dat zelfbeschikking en autonomie in eigen kring weinig ruimte krijgt.

Diverse onderzoeken laten zien dat dit onder meer te maken heeft met ‘eer’. Eer is een complex begrip met veel verschillende betekenissen waar ook op verschillende manieren invulling aan wordt gegeven in landen en binnen groepen.² Eer of status, *Şeref*, in het Turks, heeft men in meer of mindere mate. *Şeref* is samengesteld uit meerdere begrippen als dapperheid, betrouwbaarheid, eerlijkheid, respect, economisch succes, religieuze inspiratie en afkomst. *Namus* betekent eerbaarheid en is iets wat men wel of niet bezit. De relatie tussen *Şeref* en *Namus* is van belang. Iemand die beschikt over veel status en prestige verliest niet zomaar zijn positie in de gemeenschap wanneer de kuis-

heid van een familielid in het geding is. Andersom kan voor mensen met een zwakkere sociale positie *Namus* sneller in het geding komen.³

Centraal in eer staat verantwoordelijkheid voor elkaar, verschillend naar leeftijd en sekse. In Nederland wordt eer vaak beperkt tot eerbaarheid en negatief geassocieerd met geweld. Eer is juist ook nastrevenswaardig omdat het richtinggevend is in gedrag.⁴ Hiermee wordt een belangrijke invalshoek gemist: om positief gedrag te erkennen en op te roepen.⁵ Tegelijkertijd heeft het ook een keerzijde. Eer is een familieaangelegenheid: in een deel van de gemeenschappen, hoor je er als familie bij, als je een familie bent met een ‘goede naam’. Dat betekent dat je dus als familie sterk afhankelijk bent van elkaar; ieder familielid moet van onbesproken gedrag zijn om te zorgen dat je als familie erbij hoort. In het bijzonder de zedelijke familie-eer kan zorgen voor een inperking van de zelfbeschikking van kinderen, meisjes en vrouwen en LHBT-personen. Eer is dus sterk verweven met opvattingen over gender. De kuisheid van vrouwen en meisjes wordt vaak als cruciaal gezien voor de goede naam van de familie.⁶ Sommige meisjes krijgen minder bewegingsvrijheid: ze mogen bijvoorbeeld niet zonder broer’s avonds over straat en een relatie voor het huwelijk is verboden. Veel meisjes vinden maagdelijkheid zelf belangrijk vanuit hun religie,⁷ maar willen wel omgaan met jongens én meer bewegingsvrijheid. Meisjes ondernemen daarom stiekem activiteiten buiten de deur, zien jongens in het geheim of hebben geheime relaties, vaak in samenwerking met een klasgenoot, vriendin, zus of nichtje die hen een alibi geven.⁸

Ook als je lesbisch, homo, bi of transgender bent kun je hier vaak niet open over zijn. Dit kan worden opgevat als een schending van de eer.⁹ Wanneer geroddeld wordt in de omgeving van de familie, dat bijvoorbeeld een meisje geen maagd meer is, een vrouw vreemdgaat of een man homo is, dan kan de eer van een familie in het geding komen. Dit kan in sommige situaties betekenen dat de familie de eer probeert te herstellen door bijvoorbeeld een meisje uit te huwelijken of geweld te plegen.¹⁰

Uiteraard speelt eer op deze manier niet voor alle mensen van Turkse afkomst, want Turkse Nederlanders zijn onderling zeer divers. Maar Yeni Pencere komt wel voort uit de ervaring dat de Turks-Nederlandse achterban van het IOT in meer of mindere mate behoefte voelt aan meer autonomie en zelfbeschikking. Deze methodiek wil dan ook de zelfbeschikking van deze groep vergroten. Dat doen we door het delen van ervaringen; iets wat vaak dus niet gebruikelijk is als je juist gewend bent om 'de vuile was niet buiten te hangen'. Het praten met elkaar over gevoelens en ervaringen is op zich dus al een grote verandering voor een deel van de deelnemers. Dat betekent dat doel en werkwijze dus deels door elkaar lopen; de werkwijze om met elkaar ervaringen en gevoelens te delen draagt bij aan meer zelfbeschikking maar je leert al meer zelfbeschikking op het moment dat je besluit je eigen gevoelens en ervaringen serieus te nemen, hier op te reflecteren en deze te delen.

1.3 Voor wie is deze methodiek bruikbaar?

De methode in Yeni Pencere is geschreven voor de Turks-Nederlandse gemeenschap, specifiek de achterban van het IOT. Dit betekent niet dat deze alleen voor deze gemeenschap bruikbaar is. Je kunt Yeni Pencere ook gebruiken bij andere vergelijkbare gemeenschappen, bijvoorbeeld Islamitische gemeenschappen zoals de Marokkaanse of Afghaanse maar ook bij (vaak witte) gesloten gemeenschappen zoals de orthodox christelijke. De benadering om te praten over gevoelige onderwerpen vanuit ervaringen, belevingen en persoonlijke verhalen, via de stap-voor-stap methode, kun je dus inzetten bij meerdere groepen mensen.

WAT ZEGT DE LITERATUUR? Ervaringsverhaal

Inleven en empathie kunnen leiden tot minder vooroordelen en stereotypen.¹¹ Verschillende interventies zetten daarom in op het vergroten van empathie of inlevingsvermogen én hebben positieve effecten gevonden in relatie tot vooroordelen en/of stereotypen.¹² Aanvullend hierop verwachten onderzoekers dat inleving en/of empathie ook andere pro-sociale houdingen (meer inzicht in elkaar) of gedrag bevorderen, zoals meer helpend gedrag.¹³

ERVARING & BELEVING Praten vanuit het persoonlijke verhaal

Persoonlijke verhalen vertellen, delen en ook ernaar luisteren loopt als een rode draad door Yeni Pencere. Uit eerdere samenwerkingen en bijeenkomsten met specifiek de Turks-Nederlandse doelgroep blijkt dat het praten over 'taboe' onderwerpen op deze wijze het meest effectief is. Bij het praten over persoonlijke ervaringen en beleving ligt de focus specifiek op emoties. (Door)vragen op dat persoonlijke verhaal: hoe is/was dat voor jou?, wat betekent/de die ervaring voor jou? hoe voel(de) je jezelf daarbij?, werkt goed om het gesprek aan te gaan of verder te stimuleren. Met andere woorden, het vertrekpunt is het gevoelsniveau.

Dit kader van de persoonlijke ervaring en beleving biedt houvast voor alle drie de bijeenkomsten. Daarbij is het belangrijk stap voor stap te werk te gaan. Bied geen 'moeilijke' of 'grote' onderwerpen zonder enige voorbereiding ('koud') aan, maar zorg voor een langzame opbouw. Zoek steeds meer verdieping van het thema op. Heb daarbij oog voor het proces. De persoonlijke ervaring & beleving blijven het uitgangspunt bij het praten over complexe thematiek

2

De interventie in een notendop

2.1 Aanleiding

In de Turks-Nederlandse gemeenschap spelen groepsloyaliteit en conformeren aan gemeenschappelijke inzichten vaak een grote rol. Gedeelde normen, waarden en doelen voeren dus binnen de gemeenschap de boventoon. Traditionele familiestructuren en opvattingen over gezin en opvoeding staat doorgaans centraal, gevoed door een patriarchale grondhouding.¹⁴ De saamhorigheid die in de gemeenschap heerst kan heel prettig én van groot belang zijn, maar kan tegelijkertijd ook zelfbeschikking in de weg staan. Wanneer bijvoorbeeld iemand een keuze wil maken die voor hem of haar goed is, maar niet in lijn is met de normen van zijn of haar familie of de gemeenschap. Het kan zelfs ervoor zorgen dat deze waarden en normen dusdanig geïnternaliseerd (eigen gemaakt) zijn dat mensen met andere denkbeelden of overtuigingen worden buitengesloten.¹⁵

Gaat het over thema's als sekse, seksualiteit, gender en genderrollen, dan staan deze niet op zichzelf. Deze lopen namelijk door elkaar heen. Bijvoorbeeld het ontlenen van je eigenwaarde aan je lichaam of seksuele identiteit; maar ook genderverschillen en machtsverhoudingen; opvattingen over opvoeding; de manier van omgang met elkaar, enzovoort. Denk bijvoorbeeld aan hoe een Turks-Nederlandse, Islamitische, lesbische vrouw een heel andere positie heeft dan een heteroseksuele Turks-Nederlandse man (al dan niet religieus), maar ook tegenover een witte hetero man met Nederlandse achtergrond. In andere woorden: onze deelidentiteiten hebben sociale consequenties en worden

gevoed door de verschillende contexten waarbinnen we leven. De overdracht van deze waarden, normen en overtuigingen die van generatie op generatie worden doorgegeven, kunnen zorgen voor spanningen wanneer het gaat om genderongelijkheid, maar ook om seksuele en gender diversiteit.

2.2 Doel

Het **hoofddoel** van Yeni Pencere is het bevorderen van een positieve(re) houding van de doelgroep (zie 2.3. doelgroep) ten aanzien van genderongelijkheid en LHBT. Dit proces van enerzijds bevorderen van gendergelijkheid en anderzijds vergroten van de acceptatie van LHBT's vergt geduld. De stap-voor-stapmethode vindt geleidelijk plaats.

Subdoelen die hier aan bijdragen zijn:

- Bevorderen van individualisatie binnen de Turks-Nederlandse gemeenschap.
- Ruimte creëren voor 'anders denken', 'anders kijken' en 'anders doen'.
- Ruimte creëren voor bredere opvattingen, waarden en normen over thema's als gender, gendergelijkheid en seksuele- en genderdiversiteit door een alternatief raamwerk te presenteren waarin deelnemers zelf keuzes maken met betrekking tot relaties en seksualiteit.

Samengevat doelen wij op een positieve, emancipatoire verandering omtrent deze centrale thema's.

STAP-VOOR-STAPMETHODE

Praten over taboe- of complexe onderwerpen vergt soms een andere aanpak. Bij het stimuleren van gendergelijkheid en acceptatie van LHBT in meer behoudende groepen kan de **stap-voor-stapmethode** een ideale manier zijn. Het kan helpen om te starten met algemene, brede thema's en vervolgens specifieke thema's als seksualiteit op te pakken.¹⁶ Dat doe je stap-voor-stap. Het veranderproces vergt een lange adem. Verwacht niet dat na de bijeenkomst meteen een cultuuromslag plaatsvindt. Dat gaat vaak heel geleidelijk.

Voorbeeld

Begin met te praten over verliefdheid. Vertel over je eigen verliefdheid, toen je jong was of toen je je partner ontmoette. Bouw dit uit naar verliefd zijn op hetzelfde geslacht en bespreek dan homoseksualiteit. Stap-voor-stap bouw je dus uit en maak je het onderwerp steeds 'breder' en specifieker. Biedt dus deze thematiek niet 'koud' aan, maar warm de groep op door het thema steeds een beetje uit te breiden.

2.3 Doelgroep

Primaire doelgroep

Alle drie de bijeenkomsten worden georganiseerd voor mensen met een Turkse migratieachtergrond. De mannen en vrouwen die de bijeenkomsten bijwonen zijn voor het overgrote deel (groot)ouders met (klein)kinderen.

In algemene zin kenmerkt de doelgroep zich als een hechte, collectieve gemeenschap. Het is een gemeenschap die vooral intern gericht is. Een ander belangrijk kenmerk is familie. *Familie is alles*. Van oudsher typeert de Turks-Nederlandse gemeenschap zich als een hecht onderling informeel netwerk, bestaande uit familie, mensen uit de buurt of omgeving en andere directe verwanten.¹⁷ Een laatste karakteristiek van de doelgroep is het belang van cultuur en religie, wat ook geldt voor veel andere Turkse Nederlanders.¹⁸ De doelgroep is veelal Islamitisch.

Intermediaire doelgroep

Een andere groep binnen deze interventie vormen de gespreksleiders (ofwel de trainers). Dit is de intermediaire doelgroep. Als gespreksleider vervul je een cruciale rol. Deze gespreksleiders zijn bij het IOT aangesloten en hiervoor opgeleid. Zij zijn vaak sleutelfiguren die kunnen fungeren als rolmodellen, ook omdat zij heel dicht bij de doelgroep zelf staan (ook qua etnische en culturele achtergrond). Dit maakt het tevens makkelijker eventuele knelpunten of gevoeligheden te signaleren, aan te kaarten en daar op een correcte manier mee om te gaan.

PROFIEL GESPREKSLEIDERS

Een geschikte gespreksleider moet aan enkele voorwaarden voldoen. Het is belangrijk dat de gespreksleider een Turkse achtergrond heeft. Kennis over de Turkse cultuur (achtergrond, gebruiken, normen, waarden, taal helpt niet alleen om deelnemers te begrijpen, maar maakt de trainer direct een *insider*. Bovendien kan de gespreksleider optreden als rolmodel door persoonlijke verhalen te delen die aansluiten bij de beleving van de doelgroep. Ook is het een vereiste dat de gespreksleider kennis heeft over religieuze identiteit van de deelnemers. Dit zal niet in alle, maar zeker in veel gevallen de Islamitische zijn.

Belangrijk is ook dat de gespreksleider zich positief uit over gendergelijkheid en LHBT's. Dit kan bijvoorbeeld door expliciet genderongelijkheid af te keuren of zich positief uit te spreken over homoseksualiteit. Ook hierbij is het van belang dat de gespreksleider gezaghebbend is, iemand is waar de deelnemers tegenop kijken.

LET OP

Als gespreksleider kom je op de doelgroep over als neutraal (expliciet), maar intussen stuur je voorzichtig geef je richting (impliciet). In dit proces neemt de trainer steeds meer positie in en zet daarbij een positieve **sociale norm** (zie kader sociale normen en kader *DO's en DONT's* sociale normen). Bijvoorbeeld als het gaat over gelijkheid van man en vrouw of progressieve ideeën ten aanzien van homoseksualiteit. Het opleggen van deze ideeën werkt averechts, maar door de eigen ervaringen kritisch te onderzoeken wordt duidelijk dat ook binnen de eigen gemeenschap andere opvattingen over gendergelijkheid en LHBT-acceptatie noodzakelijk zijn (intrinsieke motivatie).

SOCIALE NORMEN¹⁹

Een sociale norm is wat mensen vinden dat typisch of wenselijk is in een bepaalde groep of situatie. Dit heeft sterke invloed op hoe mensen zich gedragen. In interventies om de gezondheid of het welzijn van mensen te bevorderen, wordt daarom vaak geprobeerd te veranderen wat mensen denken dat de sociale norm is. Dit wordt de 'perceptie van de sociale norm' genoemd. Door de perceptie van de sociale norm te veranderen, kan menselijk gedrag worden veranderd.

Voorbeeld

Wanneer je denkt dat de mensen om je heen, zoals je vrienden of klasgenoten, roken of het drinken van alcohol afkeuren, is de kans veel kleiner dat je gaat roken of alcohol gaat drinken. Zo kun je ook sociale normen stellen op gendergelijkheid en genderrollen. Dat doe je bijvoorbeeld door een groep mensen te overtuigen dat er (steeds meer) mensen uit hun eigen gemeenschap zijn die genderongelijkheid afkeuren. Uit onderzoek blijkt dat door de perceptie van de sociale normen op die manier te veranderen die mensen zich vaak respectvoller of gelijkwaardiger gaan gedragen naar vrouwen. Ook bij andere vormen van discriminatie blijkt dit zo te werken: wanneer mensen denken dat anderen discriminatie niet goed vinden, gaan ze zich minder discriminerend gedragen.

DE GESPREKSLEIDER:

KENNIS

Als gespreksleider heb je kennis over:

- de omstandigheden, gevoeligheden en cultuur van de doelgroep
- gender, seksualiteit en genderrollen & ouderschap en hoe de doelgroep over deze (taboe)onderwerpen denkt
- effectieve werkvormen
- in welke situatie je welke werkvorm inzet
- de sociale kaart

HOUDING

Als gespreksleider:

- ben je je bewust van je eigen vooroordelen
- stel je je eigen vooroordelen ter discussie
- bespreek je in jouw gemeenschap taboeonderwerpen
- durf je positieve normen te stellen
- sta je sterk in je schoenen
- kun je omgaan met weerstand en agressie (ook buiten de bijeenkomsten)
- kun je omgaan met emoties en ervaringsverhalen
- ben je in staat om mee te leven

- ben je open-minded (je staat open voor verschillen)
- ben je bereid om de wereld via de bril van anderen te bekijken
- besef je dat je eigen beleving geen maatstaf is voor die van anderen
- ben je eerlijk
- laat je je niet meeslepen door de emoties van anderen

VAARDIGHEDEN

Als gespreksleider kan je:

- zelfreflectie stimuleren bij deelnemers
- intrinsieke motivatie opwekken bij deelnemers
- goed doorvragen zodat duidelijk wordt waar deelnemers moeite ervaren en waar zij verandering willen.
- je makkelijk aanpassen aan nieuwe en onbekende situaties
- in omgang met anderen overeenkomsten vinden
- anderen respecteren
- meerdere talen spreken
- presentatietechnieken toepassen
- een gesprek aangaan over de normen en waarden van anderen.

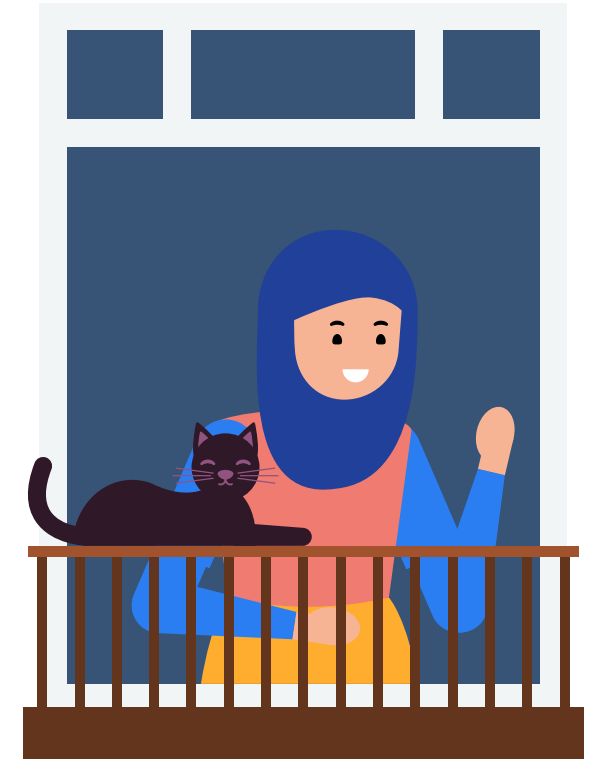
3

Methodiek

Veranderen van houding loopt als een rode draad door *Yeni Pencere*. De focus van de methodiek ligt dan ook op het bewerkstelligen van een positievere houding jegens vrouwen, gendergelijkheid en LHBT onder de doelgroep. Dit doen we op twee manieren; allereerst op het cognitieve niveau, waarbij het gaat over het rationeel beredeneren van de thema's waarover gesproken wordt. Nog belangrijker is het gevoelsniveau. Dit gaat namelijk om emoties en gevoelens die voortkomen uit eigen ervaringen.

3.1. Onderliggende aanname

Iedereen heeft behoefte aan (een bepaalde mate) van autonomie, ook wel zelfbeschikking genoemd: het recht om zelf te beslissen wat je doet. Dat gaat bijvoorbeeld over zelf mogen kiezen met wie je trouwt en zelf beslissen over je kleding en opleiding.²⁰ Bij vrouwen en meisjes staat het recht op zelfbeschikking vaker onder druk. Over het (seksuele) gedrag en de kleding van vrouwen en meisjes wordt vaker en harder geoordeeld en geroddeld dan over die van mannen en jongens. Ook krijgen meisjes en vrouwen vaak minder ruimte voor zelfbeschikking vanuit hun omgeving. En ook de zelfbeschikking van LHBT-personen staat vaker onder druk in vergelijking met die van anderen: zij krijgen minder de vrijheid om de relaties aan te gaan die zij willen, om zich te kleden en te identificeren zoals zij willen. Deze dubbele moraal speelt wereldwijd. In een hechte, meer gesloten gemeenschap, speelt deze moraal vaak nog sterker. De kracht van een hechte gemeenschap is dat ze voordelen hebben als een groot sociaal netwerk en het kunnen terugvallen op je familie. De keerzijde hiervan is dat het individualisme van een persoon onder druk kan komen te staan, wat deze als onprettig kan ervaren. Het is belangrijk hierbij op te mer-

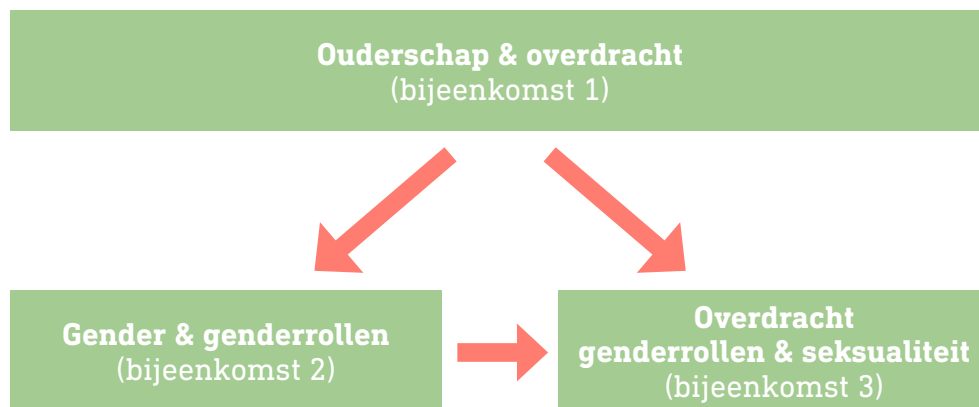

ken dat opvattingen over genderrollen niet vaststaand zijn. Die zijn constant in beweging. Veel ouders van nu hebben ervaren dat de beperkingen ten aanzien van genderrollen die hun ouders hen hebben opgelegd problematisch waren. Door die ervaring zijn zij bereid hun eigen invloed ten aanzien van genderrollen kritisch te beschouwen. En dit mee te nemen in de opvoeding van hun eigen kinderen.

Aan de andere kant wordt er ook stil gestaan dat wanneer zelfbeschikking de ruimte krijgt, dit vaak juist een goede ervaring is. Hier wordt juist op door gevraagd door de gespreksleider, met als doel de deelnemer te laten beseffen dat dit een ervaring is die men als ouder ook de eigen kinderen gunt.

De bijeenkomsten binnen dit traject zijn als volgt opgebouwd: (1) de eerste bijeenkomst start met het thema **ouderschap en intergenerationale overdracht**. Intergenerationele overdracht dient als overkoepelend thema voor alle drie de bijeenkomsten. (2) In de tweede bijeenkomst staan **gender en genderrollen** centraal en (3) tot slot komt de overdracht van die genderrollen aan de orde waarbij de nadruk ligt op **seksualiteit**. Onderstaande figuur geeft de thema's per bijeenkomst en de opzet schematisch weer. Het kader over 'intergenerationale overdracht' biedt een raamwerk van de wetenschappelijke theorie en definitie die hieraan ten grondslag liggen. Tot slot volgt in de laatste paragraaf van dit hoofdstuk een korte toelichting per thema. Het volgende hoofdstuk neemt je stap voor stap mee in deze bijeenkomsten.

3.2 Opzet van de drie bijeenkomsten

Figuur 1 – (Overkoepelende) thema's bijeenkomsten

Bijeenkomst 1: Intergenerationele overdracht

Vanuit het idee dat normen en waarden worden doorgegeven van ouder op kind en die ideeën zo worden geïnternaliseerd, is het logisch om van start te gaan met *ouderschap*. In de eerste bijeenkomst staat het delen van de eigen ervaringen van de deelnemers centraal, zowel die als ouder en die als kind. Binnen de Turkse cultuur staan familierollen en met name ouder-kind rollen centraal als het gaat om intermenselijke relaties. Binnen die rollen vindt dus een overdracht plaats. Het grootste deel daarvan gebeurt vanuit algemene opvattingen over opvoeden en waarden en normen die binnen de gemeenschap gelden. In deze eerste bijeenkomst is het dus erg belangrijk dat je als gespreksleider luistert en aandacht geeft aan wat het inperken van de eigen autonomie aan schade kan veroorzaken. Door dit te benadrukken maak je duidelijk dat het maken van autonome keuzes erg belangrijk is op individueel niveau. Sterker, deelnemers beseffen dat zij zelf al autonome keuzes maken.

Bijeenkomst 2: Gender & genderrollen

In navolging op de eerste bijeenkomst, gaat de tweede bijeenkomst verder in op de heersende ideeën over 'man'- en 'vrouw'-zijn. Wat betekenen deze ideeën en waar komen ze vandaan? Uiteindelijk is het doel om af te komen van zeer strikte ideeën over 'vrouw'- en 'man'-zijn, zodat er ruimte ontstaat voor bredere of alternatieve ideeën. Creëer ruimte voor het idee dat zowel vrouwen als mannen hun eigen keuzes moeten kunnen maken bij relaties en hun seksualiteit.

Bijeenkomst 3: Overdracht van genderrollen & seksualiteit

In de laatste bijeenkomst staat gendergelijkheid en de opvattingen over LHBT en de veiligheid van LHBT's centraal. Ook dit thema benader je indirect omdat LHBT niet op zichzelf staat. Het gaat er niet om dat je het wel of niet bespreekbaar kan maken binnen de Turkse gemeenschap. Maar we streven naar herkenning en erkenning van LHBT- personen.

WAT ZEGT DE LITERATUUR?

Intergenerationele overdracht

Intergenerational Transmission ofwel: Intergenerationele overdracht is in de wetenschappelijke literatuur beschreven als de overdracht van houding en gedrag van verzorger op kind.²¹ Dit is gebaseerd op psychodynamische theorieën zoals die van Freud (1893-1895). Ons sociaal gedrag bestaat uit zogenaamde ‘compulsieve herhaling’ die voortkomen uit het wereldbeeld dat je aangeleerd hebt gekregen en daarbij de ervaringen en sociaal verkeer dat je hebt met je (groot)ouder(s) of verzorger(s) tijdens met name je jongste jaren. Aan deze ontwikkeling zit dus een reproductief en herhaaldelijk element. Hoewel niet iedereen klakkeloos altijd het ‘voorbeeld’ van de ouder overneemt, is het meestal wel een indicatie van (toekomstig) gedrag. Kinderen leren namelijk sociaal en antisociaal gedrag al vroeg in hun leven, veelal van hun opvoeders thuis. De manier waarop opvoeders zelf het ouderschap als kind hebben ervaren heeft invloed op hoe zijzelf opvoeden.²² Intergenerationele overdracht gaat dus over zowel positieve(re) ‘goede’ gedragsovername, maar ook over negatieve(re) ‘slechte’ overname. Dat laatste wordt de *maltreated-maltreating cycle* genoemd, waarbij slechte invloed een goede voorspeller van slecht gedrag is. Omdat dit gedrag sterk ontwikkeld wordt tijdens het socialisatieproces, is de *ingroup* waartoe het kind ‘behoort’ van fundamentele invloed. Daarnaast zijn factoren als gemeenschap, omgeving en de mate van ruimte die een kind van de ouder krijgt om zichzelf te ontwikkelen, van invloed op hoe sterk de overdracht plaatsvindt.²³

Het doorgeven van waarden en normen past ook in deze theorie. Denk bijvoorbeeld aan het doorgeven van een religieuze of levensbeschouwelijk-

ke visie waar (groot)ouders veel invloed op uitoefenen.²⁴ Een ander voorbeeld wat meermaals onderzocht is zijn ideeën over gender en gendergerelateerd gedrag (d.w.z. wat horen vrouwen en mannen te doen in een bepaalde context) en ook wat de rol van iemand in de gemeenschap of het gezin is.²⁵ Uit een recente Zweedse studie naar de invloed van ouders met een migratieachtergrond op kinderen die een homofobe houding hebben, bleek dat vaders significant meer invloed kunnen hebben op de ideeën die hun kinderen erop nahouden, dan de moeders. Dit laatste is te verklaren door de patriarchale context waarin deze kinderen vaak opgroeien. Jongens blijken hier gevoeliger voor dan meisjes.²⁶ In hetzelfde kader van deze ‘slechte’ invloed zijn er vele studies geweest naar onder meer (huiselijk) geweld²⁷ of crimineel gedrag.²⁸

Hoe kun je intergenerationele overdracht van ongewenst gedrag doorbreken?

Als het gaat om geweld vindt het Verwey-Jonker Instituut (2013) dat moet worden ingezet op een aantal beschermende factoren voor het kind. Dat moet worden gedaan door de verzorgers van het kind. Op individueel niveau gaat het om de volgende beschermende factoren: een optimistische levenshouding, zelfvertrouwen, zelfreflectie en sociale vaardigheden. Ook verwerking van leed in de jeugd is een beschermende factor. Op gezinsniveau is sociale steun een van de belangrijkste beschermende factoren, en ook counseling en therapeutische hulp vergroten de kans op het doorbreken van de cyclus van geweld.²⁹

4

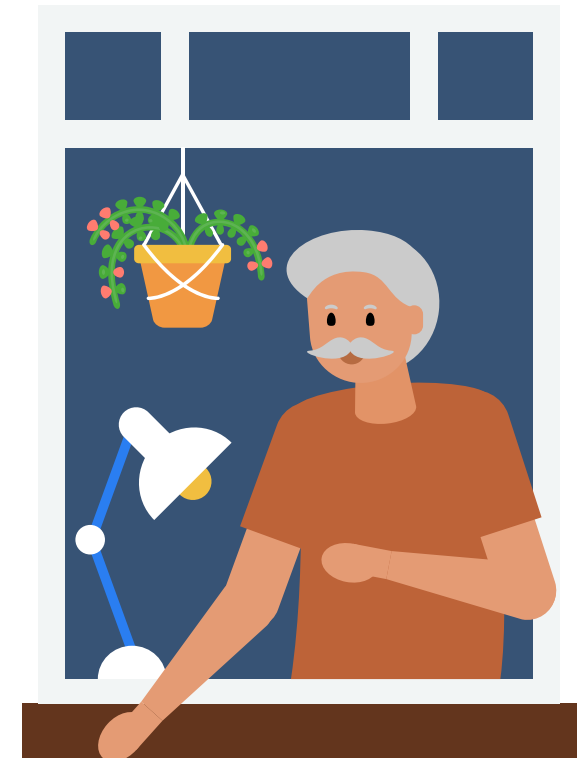
Bijeenkomsten in de praktijk

De drie bijeenkomsten vallen uiteen in drie thema's. De bijeenkomsten kennen verschillende interactieve werkvormen. Zo werk je met opdrachten en vraagstellingen en reflecties daarop.

Elke bijeenkomst behandelt een nieuw thema en ziet er als volgt uit:

- **Bijeenkomst 1:** Het centrale thema is *ouderschap en overdracht*. Het gaat hier om de overdracht van overtuigingen tussen ouders en kinderen en wat dit betekent.
- **Bijeenkomst 2:** Het centrale thema is *man/vrouw rol ofwel genderrollen*. Hier gaat het meer over de geïnternaliseerde overtuigingen met betrekking tot genderrollen.
- **Bijeenkomst 3:** Het centrale thema is *overdracht genderrollen en seksualiteit*. In deze laatste bijeenkomst komt het onderscheid tussen seksualiteit en sekserollen aan de orde.

Dit hoofdstuk beschrijft de inhoud van de drie bijeenkomsten en licht per bijeenkomst de randvoorwaarden toe die nodig zijn voor een geslaagde bijeenkomst. De bijeenkomsten zijn stapsgewijs uitgezet.

TIPS TER BEVORDERING VAN DE GROEPSVEILIGHEID

- Stel de juiste vragen (zie kader – sociale normen en kader DO's en DONT's sociale normen) en zet daarmee de juiste toon.
- Geef aan dat je mag antwoorden maar dat dat niet hoeft. Je mag informatie voor jezelf houden.
- Maak samen afspraken over wat prettige omgangsvormen zijn.
- Als gespreksleider ben je fysiek identificeerbaar, maar ook door middel van het delen van je ervaringen en verhalen. Zo zorg je voor gelijkwaardigheid tussen gespreksleider en deelnemers.

4.1. Bijeenkomst 1: Ouderschap en Overdracht

Kern aanpak bijeenkomst 1

Stap 1

Start met de kennismaking: heet welkom, stel jezelf voor, doe een kort voorstelronde. Zorg dat er een open en veilige sfeer is. Doe dit bijvoorbeeld door iets van jezelf te delen. Benadruk daarbij ook dat alles wat besproken wordt ook onder jullie zal blijven. Peil of iedereen toestemming geeft. Ga dan over op de inhoud en leg kort uit hoe het programma in elkaar zit. Vertel ook dat er nog twee bijeenkomsten volgen.

RANDVOORWAARDEN VOOR EEN GESLAAGDE BIJEEKOMST

- Laat geen discussie ontstaan.
- Benader vanuit gevoel en de eigen ervaringen.
- Benadruk autonomie niet expliciet. Leg de houding die we voor ogen hebben niet op, maar laat het tijdens het proces ontstaan. De deelnemers moeten het gevoel hebben dit zelf, gezamenlijk gecreëerd te hebben.
- Creëer een veilige omgeving.
- Geef zelf het goede voorbeeld (we noemen dit de 'sociale norm stellen', zie kader – DO's en DONT's sociale normen).

Voorwaarden bijeenkomst

- Als gespreksleider kom je over als neutraal.
- Parkeer op een subtiele manier opmerkingen van deelnemers die stereotype beelden over mannen en vrouwen bevestigen (hoe mannen en vrouwen behoren te zijn). Zorg dat iedereen gehoord wordt en aan boord blijft maar zorg tegelijkertijd dat alternatieve (niet-stereotype) ideeën over mannen en vrouwen de ruimte krijgen.
- De deelnemers moeten vooral zelf autonomie gaan ervaren. Vraag dus door op hun eigen ervaringen: Wat vond je moeilijk of onprettig tijdens jouw opvoeding? Wat wil je niet overdragen op anderen of je kinderen? Hoe zou dat anders kunnen?

Stap 2

Leg uit hoe ouders overtuigingen overdragen aan hun kinderen; en wat het betekent om 'ouder' te zijn met de bijbehorende verantwoordelijkheden. Hierbij kan je zelf het goede voorbeeld geven. Het kader bevat de volgende onderdelen die je tijdens de presentatie stap voor stap uitlegt. Gebruik hiervoor een PowerPoint.

1. Wat is overdracht?

- Elke ouder geeft door HOE hij of zij in het leven staat door aan zijn of haar kinderen. Als een ouder rigide is wat betreft genderrollen en vindt dat een meisje beperkingen moet worden opgelegd, geeft de ouder dit aan het kind door. Het kind neemt deze opvattingen weer van zijn ouders over.
- Deze boodschappen neemt het kind aan als de waarheid. Het kind internaliseert dit en denkt dat dit de enige waarheid is.
- De gemeenschap keurt deze boodschappen goed of af.
- Deze boodschappen spelen later een grote rol in het leven van het kind. Omdat het kind deze overtuigingen als de waarheid beschouwt, zal hij/zij zelf gelijk-denkenenden goedkeuren en mensen die anders denken buitensluiten.
- Het kind draagt deze 'waarheden' later weer over aan zijn/haar kinderen. Zo wordt 'de waarheid' eindeloos gereproduceerd van generatie op generatie.

2. De Turks-Nederlands gemeenschap

- Elk individu ontwikkelt zichzelf in relatie tot anderen: familie, vrienden, collega's, gemeenschapsgenoten etc. In een meer hechte gemeenschap staat vaker 'hoe denkt men over mij' dan 'hoe denk ik over mezelf' centraal.
- Het individu voelt zich constant in de etalage te kijk staan en heeft hierdoor de behoefde om zichzelf te verbergen en niet helemaal te laten zien (zelfbescherming).
- Een individu worden binnen een collectieve gemeenschap is soms lastig want de overtuigingen worden niet ter discussie gesteld en er zijn veel 'bewakers'. Men corrigeert elkaar en houdt de overtuigingen in stand.
- De voornaamste reden is dat mensen binnen het collectief bang zijn om alleen te zijn.
- Zolang er gedeelde overtuigingen zijn, voelt het individu zich ergens bij horen.

3. Angst om alleen te zijn

- De overtuigingen worden niet ter discussie gesteld maar aangenomen als de enige waarheid.
- Naleven van deze overtuigingen geeft een gevoel van 'ik ben goed en ik doe het goed'. De overtuiging wordt een voorwaarde om je goed te voelen.
- Iedereen is bang om alleen te staan, wil 'goed' zijn én erbij horen. Iedereen doet zijn best om deze overtuigingen na te leven en de anderen op het 'goede

pad' te houden. In dit proces is er weinig ruimte voor het individu om eigen overtuigingen te ontwikkelen en vervreemdt van wat zij of hij eigenlijk denkt.

- Het is lastig om deze mensen een nieuwe kader te bieden en een nieuw venster voor ze te openen. Maar het is wel noodzakelijk! Dit kan alleen op een manier die zij begrijpen!

4. Kinderen zijn heilig

- Kinderen zijn heilig in de Turkse cultuur...MAAR..
- Mijn kind is heilig als mijn kind op mij lijkt en doet zoals ik doe: dan kan ik trots zijn op mijn kind!
- Als mijn kind mijn waarheid als de enige waarheid aanneemt, want ik wil het beste aan mijn kind geven!
- Wanneer hij het pad volgt dat ik voor hem heb uitgestippeld, want ik weet het beste pad voor hem.
- Wanneer hij dingen voor elkaar krijgt die ik niet voor elkaar krijg, wanneer mijn kind MIJ realiseert.
- Wanneer mijn kind mij geeft wat ik tekort ben gekomen; want ik heb zo mijn best gedaan en mijn leven opgeofferd voor mijn kind.

5. Maar waar is het kind?

- Een gemeenschap waarin mensen zich verbergen.
- Individuen die zich niet zichzelf kunnen uiten.
- Levens die gebaseerd zijn op onbeschreven regels: 'mag niet'; 'schaam je'; 'het is tegen onze religie'. Dit zijn de centrale argumenten die de onbeschreven leefregels reguleren.
- Niet de eigenheid staat centraal maar wat de ogen van anderen zien door rigide en vastgeroeste overtuigingen.
- Kortom, het kind komt nauwelijks tevoorschijn.

6. Elke stap vooruit is een juiste stap

- Wanneer je de vastgeroeste overtuiging van iemand kunt veranderen, zal dit uitstralen op zijn omgeving
- Blijf in gesprek met mensen zonder boos te worden en zonder het op te geven!

Deze informatie is een opmaat en tijdens de presentatie neem je het één en ander samen met de deelnemers door. Nodig de deelnemers uit om in gesprek te gaan en hun persoonlijke ervaringen te delen. Het is de bedoeling dat de deelnemers zelf tot de conclusie komen dat een aantal ongeschreven regels, die van ouder op kind wordt overgedragen, eigenlijk als niet prettig wordt ervaren.

Neem de volgende stappen met de deelnemers door:

Geef een korte uitleg over intergenerationele overdracht: overtuigingen over o.a. genderrollen, en dus genderongelijkheid wordt door de generaties heen doorgegeven. Deze overtuigingen bepalen voor een groot deel hoe men in het leven staat en welke keuzes men maakt. Je kunt dit aanpakken door als gespreksleider heel sterk een goede sociale norm te stellen:

- *Ik als ouder geef mijn kind mee dat vrouwen en mannen gelijkwaardig zijn. Vrouwen en mannen hebben dus evenveel rechten. Juist ook binnen onze cultuur mogen we dat samen uitdragen. Wie geeft datzelfde voorbeeld aan zijn of haar kind?*

Vanuit hier kan je het gesprek aangaan dat jij zelf als gespreksleider continu positief stuurt.

Tips

- Gebruik cijfers om de mening van de spreker te bevestigen.
Bijvoorbeeld:
 - Uit onderzoek blijkt dat steeds meer Turks-Nederlandse vrouwen...
- Als gespreksleider kan je zelf ook het goede voorbeeld laten zien.
Bijvoorbeeld:
 - Door als man de mening van vrouwen extra serieus te nemen.
 - Door als man te laten zien wat jouw eigen vrouw (indien van toepassing) voor positie heeft en je daar positief over uit te laten.
 - Door als vrouw te stellen: *Juist als Turkse vrouw, vind ik het belangrijk om op te komen voor de rechten van vrouwen.*
- Ook kun je positieve cijfers gebruiken wanneer je in gesprek gaat over (homo)seksualiteit en LHBT.

Bijvoorbeeld:

- *Uit onderzoek blijkt dat meer dan de helft van de Turkse Nederlanders (56%) vindt dat homoseksuelen hun leven moeten kunnen leiden zoals zij zelf willen.*
- *De tweede generatie Turkse Nederlanders staat veel toleranter tegenover homoseksualiteit dan de eerste generatie.*
- *Meer dan een kwart (28%) van de Turks-Nederlandse gemeenschap staat achter het homohuwelijk.*

Dan leg je uit hoe overtuigingen werken en hoe deze worden doorgegeven aan anderen en volgende generaties. Dit doen ouders op twee manieren:

- 1. Met woorden:** doe dit niet en dat wel; wat is goed en wat is fout; gedragsregels (dit blijft vaak minder goed hangen bij kinderen).
- 2. Door middel van eigen gedrag en hoe de ouder in het leven staat** (dit pikt het kind het meest op). Omdat een kind afhankelijk is van de ouders en een onbegrensde liefde en loyaliteit voelt, neemt het kind het gedrag van ouders (onbewust) over.

Het kind heeft hierin geen keuzemogelijkheid. De hersenen zijn nog niet zover ontwikkeld dat het kind kan relativiseren. Het kind neemt deze overtuigingen zonder filters over en deze vormen voortaan een onderdeel van diens 'systeem'. Later als het kind volwassen is zal hij of zij niet meer weten waar die overtuigingen vandaan komen. Bij nieuwe dingen zal hij in de war raken en deze buiten zichzelf willen houden.

Als gespreksleider heb je een voorbeeldfunctie. Geef daarom zelf het goede voorbeeld. Ga in gesprek met de deelnemers. Ook hier is het belangrijk dat je het gesprek op een goede manier aangaat. Dit geeft je meteen de kans om te laten zien dat er ruimte is voor alternatieve ideeën en andere manieren van kijken. De juiste sociale norm stellen is ook hier van cruciaal belang. Het lijstje **DO's en DON'TS** in het kader, kan je daarbij helpen. Deze tips komen uit wetenschappelijke literatuur over het stellen van sociale normen.

DO'S EN DON'TS SOCIALE NORM

Do's sociale norm³⁰

- Als gespreksleider kun je uitleggen waarom jij een gebrek aan zelfbeschikking als een probleem hebt ervaren. Dit zorgt er ook voor dat anderen hun ervaringen gaan delen.
- Als gespreksleider kun je vertellen over de positieve veranderingen die je de laatste jaren binnen Turkse kringen hebt gezien. Bijvoorbeeld dat huwelijksdwang echt een uitzondering is geworden in plaats van de regel.
- Stel dat de gemeenschap steeds toleranter wordt, ruimdenkender en/of steeds positiever wordt over de gelijkheid tussen vrouwen en mannen. Maar ook dat discriminatie van vrouwen niet getolereerd wordt. Zo stel je een positieve norm waardoor mensen zich respectvoller kunnen gaan gedragen.
- Maak gebruik van mensen met gezag of status en laat hen zich positief uitspreken vóór de gelijkheid van mannen en vrouwen. Zij kunnen de normen in de gemeenschap positief beïnvloeden. Dit kan bijvoorbeeld door een psycholoog of een andere deskundige uit te nodigen of aan te halen tijdens de bijeenkomst.
- Zet ervaringsverhalen in van vrouwen die het slachtoffer zijn geworden van 'gender based violence' zoals eengerelateerd geweld of huwelijksdwang. Gebruik verhalen waarin deelnemers zich kunnen inleven en waarvoor zij empathie kunnen krijgen. Zorg ervoor dat de vrouwen die hun verhaal vertellen wat betreft religie, cultuur en leeftijd goed aansluiten bij de deelnemers aan wie zij hun verhaal vertellen.

- Zet mooie, aangrijpende en aansprekende films, tv-series, theaterstukken in met daarin ervaringsverhalen van vrouwen over de schending van hun rechten. Ook hier gaat het om inleven en empathie. Bijvoorbeeld: het verhaal van Fatma via pratenoverjouwkeuzes.nl
- Zorg voor 'hechte' sociale verbanden waarin iedereen het gevoel heeft welkom te zijn. Als mensen zich echt onderdeel voelen van een groep dan is de kans groter dat zij de heersende sociale normen gaan onderschrijven.

Don'ts – sociale norm

- Een valkuil is het om als gespreksleider te benadrukken dat de situatie in Turkse kring niet of bijna niet te veranderen is; dat het nou eenmaal zo is en altijd zo zal blijven. In dat geval kunnen deelnemers dat ook zo gaan ervaren en geen verandering willen nastreven.
- Een valkuil is het om in discussie te gaan; om meningen te vragen van de deelnemers. Vragen zoals *Wie is het hier niet mee eens?* leiden vaak tot discussies waarin ook geluiden naar voren komen die de status quo proberen te bevestigen. Negatieve meningen kunnen de overhand nemen. Bovendien bestaat het risico dat dit de andere deelnemers beïnvloedt. Om dit te doorbreken is het raadzaam om te vragen naar gevoelens en ervaringen.
- Geef *hate speech* of andere discriminerende meningen geen ruimte.
- Herhaal geen stereotiepe of traditionele beelden. Iedere keer dat stereotypen herhaald worden, worden deze versterkt. Ook als deze later tijdens de bijeenkomst onderuit gehaald worden.

Stap 3

Stel de groep 2 vragen: (1) **Wat betekent ‘een goede ouder zijn’ voor u?** (2)

Hoe word je een ‘goede’ ouder?

Geef ruimte om deze vraag te beantwoorden. Schrijf hun antwoorden op een flip-over. Let wel op waar de nadruk ligt: materiële zaken? Bescherming? Eten en drinken? Ga niet uitleggen én maak geen associaties maar geef de mensen de gelegenheid om zich vrij te kunnen uiten. Je uiten is een belangrijk onderdeel van deze methodiek. Omdat mensen bang zijn om zich echt te laten zien, kunnen ze zich met het veilige thema ‘goede ouder’ uitleven en zich leren uiten. Zorg wel dat de deelnemers naar elkaar luisteren en elkaar niet onderbreken of elkaar bestrijden.

Deel vervolgens lege kaartjes of papier uit. Vraag de deelnemers om hun naam en wat zij ‘goed’ ouderschap vinden op te schrijven. *Wat betekent het voor jou om een goede ouder te zijn?* Laat ze vervolgens de kaartjes bij jou inleveren. Deze kaartjes krijgen ze aan het einde van de derde bijeenkomst terug. De bedoeling is dat ze kunnen zien of ze van opvatting zijn veranderd na de drie bijeenkomsten.

Stap 4

Leg uit dat het niet makkelijk is om een ouder te zijn.

Leg bijvoorbeeld moeilijkheden of dilemma’s voor. Bijvoorbeeld: *We geven vaak onbewust dingen door die we zelf niet in de gaten hebben. Ook gebeurt het automatisch dat we onze eigen waarheid als de enige waarheid doorgeven aan onze kinderen.*

Binnen de Turkse cultuur is het normaal om je als ouder op te offeren voor je kinderen. Vaders en moeders willen het allerbeste voor hun kinderen en brengen daarbij offers. Vaak zie je dat Turks-Nederlandse ouders ontzettend graag willen dat hun kind studeert. Want wanneer kinderen een diploma hebben is de kans op overleven het grootst.

Vraag aan de groep: Komt dit jullie bekend voor? Willen jullie ook dat jullie kinderen studeren? En waarom willen jullie dat?

Nodig de groep uit om hierover te praten. Het is een neutraal thema waar iedereen over mee kan praten.

Als iedereen klaar is kan je kort vertellen dat het om overleven gaat. Leren heeft te maken met overleven en dat ouders diep van binnen willen dat hun kind overleeft.

Vraag aan de groep: *Welke offers hebben jullie voor jullie kinderen gebracht?*

Laat iedereen aan het woord komen en zich uiten over deze vraag. Let wel op dat het geen klagmuur wordt. De ervaring leert dat deelnemers over het algemeen over hun offers praten en zich zo erkend zullen voelen.

Zeg als gespreksleider dat je alles hebt gehoord en dat je veel respect hebt voor deze ouders die hun best doen voor hun kinderen.

Stap 5

Deel een blanco vel uit en vraag de mensen hun naam en een eigenschap van zichzelf die ze niet zo leuk vinden erop te schrijven. Laat de vellen vervolgens inleveren; aan het einde van de bijeenkomst krijgen ze die terug.

Leg uit: *Een goede ouder zijn betekent niet alleen eten en onderdak geven; of offers brengen voor je kind. Er komt meer bij kijken.*

Praten over eigen ouders is binnen de Turkse cultuur geen gewoonte. Vaak weten mensen niet dat hun gedrag en gevoelens te maken hebben met de overtuigingen die ze van huis uit hebben meegenomen. De ouders worden op een voetstuk gezet en de relatie tussen eigen opvattingen en gedrag en wat men van de ouders heeft geleerd wordt niet zo snel gelegd.

Er is een onzichtbare verbinding tussen ouders en kinderen; deze verbinding werkt op drie manieren:

1. Mondeling: Vertellen en zeggen wat een kind mag doen of niet doen.

Voorbeelden zijn: studeer; praat niet met iedereen; of praat niet met mannen; kleed je goed; bedek je; wees niet opstandig etc.

Vraag aan de groep: *Wat zeiden je ouders wat je wel of niet mocht doen? Wat is tegen jou het meest gezegd door je ouders?*

Laat iedereen uitpraten en vertellen. Stimuleer mensen om te vertellen door vragen te stellen.

Vraag vervolgens aan de deelnemers: *Hoe hebben deze boodschappen jullie beïnvloedt? Welke rol hebben deze boodschappen in de ontwikkeling van je persoonlijkheid een rol gespeeld?* Laat iedereen weer vertellen en stimuleer ze om door te gaan. Waar mogelijk geef je voorbeelden van jezelf. Let wel op dat het geen discussie wordt waarin iedereen op elkaar gaat reageren. Zorg voor een veilige setting zodat mensen zich vrij voelen om te vertellen.

2. Houding en gedag van de ouders: Een kind richt zich op het gedrag en de houding van de ouder. Deze verbinding is het meest effectief. Een kind doet niet wat er wordt gezegd maar doet wat hij ziet en daaraan ervaart. Een kind ziet hoe de ouders zich tegenover het leven, elkaar, familie en de omgeving opstellen en neemt dit gedrag als voorbeeld. Een ouder kan bijvoorbeeld tegen het kind zeggen dat hij moet studeren en leren terwijl hij zelf iets doet om zich te ontwikkelen. Wanneer ouders negatief tegenover het leven staan, neemt het kind dit ook van ze over. Het kind ervaart een mate van tegenstelling.

Vraag aan de groep: *Wat hebben jullie je ouders zien doen? Hoe stonden zij tegenover het leven en de familie? En tot elkaar? Waren ze positief of negatief? Hoe dachten ze over anderen? Welke mensen vonden ze niet leuk? Zag je dat ze het moeilijk hadden in het leven? Hoe waren de familieverhoudingen voor ze?*

Laat ze vertellen WAT ze hebben gezien aan het gedrag van hun ouders. Stimuleer de mensen om er over te praten.

Vraag weer aan de groep: *Dat wat je hebt gezien bij je ouders: hoe heeft dit jouw leven beïnvloed?* Laat de groep weer vertellen.

3. De overdracht van onverwerkte emotionele zaken bij de ouders: Als een moeder bijvoorbeeld onder druk heeft moeten leven omdat ze als meisje klein werd gehouden, zal dat zijn weerslag hebben op haar dochters. Of wanneer een man een strenge vader heeft gehad, is de kans groot dat hij in angst of onzeker zal leven.

Bij dit onderdeel zeggen deelnemers vaak dat zij het anders hebben gedaan dan hun ouders. Laat dit toe maar ga door met te vertellen dat onverwerkte zaken bij de ouders op een onbewust niveau bij de kinderen terechtkomen. Leg ook uit: *Wanneer een ouder wil dat een kind altijd beleefd is tegenover anderen, zal haar kind leren dat dit de juiste manier van doen is. Wanneer een kind niet wil doen wat de ouders willen, dan wordt dat kind vaak als een 'moeilijk kind' of 'afwijkend' bestempeld.*

Vraag aan de groep: waarom willen we dat onze kinderen op ons lijken? Geef als gespreksleider 'het goede voorbeeld'. Bijvoorbeeld: *Ik had als meisje vroeger minder vrijheid dan mijn broers. Ik moest meteen vanuit school naar huis en mocht niet zelf kiezen wat voor opleiding ik ging doen. Ik vond dat oneerlijk en heb daar veel verdriet van gehad. Nu ik zelf kinderen heb realiseer ik me dat ik die vrijheid wel aan mijn kinderen wil geven.*

Laat de groep nu wel met elkaar in gesprek gaan op basis van ervaringen. *Het kan tot spanningen leiden als je wil dat kinderen op je lijken.*

Vraag aan de groep:

- Vertel over een opvatting/eigenschap van je moeder die je niet leuk vond.
- Vertel een opvatting/eigenschap van je vader die je niet leuk vond.

Laat iedereen om de beurt vertellen en vraag: Waarom vindt je deze dingen niet leuk aan ze? Na het gesprek, vraag je de mensen het kaartje/ papiertje tevoorschijn te halen waarop ze hebben geschreven: een eigenschap van zichzelf wat ze niet zo leuk vinden.

Laat ze dit oplezen en vraag of ze die negatieve eigenschappen van hun ouders herkennen in wat ze hebben opgeschreven over hun eigen negatieve eigenschappen.

Er zal bij sommigen herkenning zijn en bij anderen minder of niet. Dat is allemaal oké. Geef iedereen de ruimte om er iets over te zeggen of er wat van te vinden.

Concludeer: *Ouders geven onbewust eigenschappen en opvattingen door aan hun kinderen. Hiervan bewust worden is noodzakelijk willen we de volgende generaties niet belasten met overtuigingen die niet meer functioneel en van deze tijd zijn.*

Stap 6

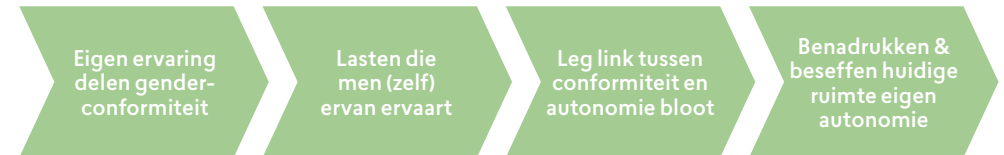
Stap 6 is de laatste stap van de eerste bijeenkomst en dient als afsluiting.

Maak een rondje en stel de vraag *Wat heb je vandaag geleerd?* Start als gespreksleider met wat je zelf geleerd heb deze dag. Formuleer dit positief. Bijvoorbeeld: *Ik heb vandaag geleerd dat veel ons ervaren hebben dat wij dingen niet mochten als kind en dat we onze kinderen die vrijheid wel willen geven* (zie kader sociale normen en kader DO's en DONT's sociale normen).

Laat iedereen aan woord en bedank voor hun bereidwilligheid. Attendeer op de volgende les waarop we dit thema verder zullen uitwerken.

4.2 Bijeenkomst 2: Gender & Genderrollen

Kern aanpak bijeenkomst 2

RANDVOORWAARDEN VOOR EEN GESLAAGDE BIJeenKOMST

- Laat geen discussie ontstaan.
- Benader vanuit gevoel en de eigen ervaringen.
- Benadruk autonomie niet expliciet. Leg de houding die we voor ogen hebben niet op, maar laat het tijdens het proces ontstaan. De deelnemers moeten het gevoel hebben dit zelf, gezamenlijk gecreëerd te hebben.
- Creëer een veilige omgeving.
- Geef zelf het goede voorbeeld (zie kadersociale normen en kader DO's en DON'TS sociale normen).

VOORWAARDEN BIJeenKOMST

- Als gespreksleider kom je over als neutraal.
- Parkeer opmerkingen die genderconformiteit bevestigen (subtief). Zorg dat iedereen gehoord wordt en aan boord blijft.
- De deelnemers moeten vooral zelf autonomie gaan ervaren. Belangrijk is dat je doorvraagt op je eigen ervaringen: Wat was schadelijk en moet niet weer zo gebeuren? Hoe zou dat anders kunnen?

Stap 1

Start weer met een korte intro: heet iedereen welkom, infomeer of er vragen zijn naar aanleiding van de vorige keer en geef een korte samenvatting van bijeenkomst 1.

Maak daarna de overgang naar de huidige bijeenkomst: *Het gaat vandaag over vrouw-man rollen. We hebben de vorige keer gezien hoeveel zorg ouder-schap van ons vraagt. 'vrouw'-zijn of 'man'-zijn zijn ligt aan de basis van onze identiteit. Ons ervaren gender bepaalt hoe we het leven ingaan; heeft invloed op onze keuzes en op ons gedrag. Zoals we de vorige keer hebben behandeld, nemen kinderen dingen over die ze zien aan hun ouders.*

Twee voorbeelden. Een moeder vindt dat haar dochter er netjes moet uitzien maar zelf verwaarloost zij zich als vrouw. Zij geeft dus geen goed voorbeeld en komt niet geloofwaardig over. Een vader zegt constant dat de wereld geen leuke plek is en klaagt dat iedereen hem benadeelt maar tegen zijn zoon zegt hij dat die sterk moet zijn.

Elk kind wil zijn ouders gelukkig zien. Stel je ouders voor die elkaar vijandig aankijken? Hoe zou dat voor jullie zijn? Wat zou je daarbij voelen? Dus nog-maals; het kind herinnert zich wat hij ziet en neemt dit gedrag over. Vandaag gaan we verder op het thema man en vrouw zijn.

TIP

Zoals in de hele methode: laat deelnemers praten over hun eigen ervaringen en gevoel.

Stap 2

Doe een oefening: Maak tweetallen en laat hen tegenover elkaar zitten. Laat ze een A en een B kiezen.

Als gespreksleider stuur je de oefening door middel van vragen.

- A vertelt en B stelt een vraag en luistert.

Laat B aan A vragen: Wat heb je van je moeder over mannen geleerd: hoe was jouw moeder tegenover mannen?

Je laat A 5 minuten vertellen. B stelt de vraag en herhaalt van tijd tot tijd. Verder houdt B de mond en luistert naar A.

Na 5 minuten stopt A met vertellen. De gespreksleider geeft de tijd aan.

En nu stelt B de volgende vraag aan A: (jij leest het op als gespreksleider)

- Wat heb je van je moeder geleerd over vrouwen? Hoe was je moeder met vrouwen?

B stelt de vraag en herhaalt waar nodig om A te stimuleren om door te vertellen; B geeft geen commentaar.

Laat A dit 5 minuten vertellen en na 5 minuten stop je het gesprek. Ze mogen nog niet met elkaar het hierover hebben.

Nu wisselen ze van rol.

B mag vertellen aan A:

- Wat heb je van je moeder geleerd over mannen? Hoe was jouw moeder tegenover mannen?

Nu vertelt B 5 minuten aan A. Deze luistert en stelt af en toe de vraag om B op gang te krijgen.

Na 5 minuten stop je het gesprek. En je zegt nu dat B aan A moet vragen:

- Wat heb je van je moeder geleerd over vrouwen? Hoe was jouw moeder met vrouwen?

B vertelt en na 5 minuten stop je het gesprek.

Terwijl iedereen op zijn plaats blijft zitten **vraag je aan de groep:**

- Hoe was het om deze oefening te doen?
- Wat heb je van je moeder geleerd over man en vrouw worden? Laat de groep het vertellen en schrijf het op een flip-over.
- Vraag dan verder: hoe heeft dit jullie leven beïnvloed?
- Wat zou je je kinderen wel willen geven van wat je van je moeder hebt geleerd over mannen en vrouwen? Schrijf dit ook op een flip-over.

TIP

Het helpt om goed door te vragen. Je kunt vragen stellen als: wat vind je nu echt prettig? En wat vind je alleen normaal omdat iedereen om je heen dat vindt? Hiermee benadruk je dat het gaat om wat je zelf ervaart en voelt.

Stap 3.

Doe een volgende oefening: Maak opnieuw tweetallen, dit keer met andere deelnemers. Laat deelnemers weer een A en een B kiezen.

Als gespreksleider leid je de tweetallen door de opdracht:

A vertelt en B vraagt en luistert:

- *Wat heb je van je vader geleerd over mannen? Hoe was je vader met mannen?*

Laat A vertellen en B luisteren en laat af en toe de vraag herhalen.

Na 5 minuten stop je het gesprek.

– A blijft aan het woord: nu vraagt B aan A:

- *Wat heb je van je vader geleerd over vrouwen? En hoe was je vader met vrouwen?*

Laat A 5 minuten vertellen en stop daarna het gesprek.

Wissel van rollen:

Nu gaat B vertellen aan A: en A stelt de vraag en luistert.

- *Wat heb je van je vader geleerd over mannen? Hoe was je vader met mannen?*

– B vertelt 5 minuten en dan stop je het gesprek.

- A vraagt vervolgens aan B:

- *Wat heb je van je vader geleerd over vrouwen? Hoe was je vader met vrouwen?*

Laat B 5 minuten vertellen en daarna stop je het gesprek.

Dan vraag je iedereen terug te keren naar hun plekken

Dan volgt een reflectie & bewustwordingsoefening. Om dit goed uit te kunnen voeren gelden de volgende voorwaarden:

VOORWAARDEN REFLECTIEOEFENING

DEZE WERKVORM IS ALLEEN EFFECTIEF ALS:

- De deelnemers al vooraf normen en waarden hebben die uitgaan van gelijke behandeling van vrouwen en mannen.
- De deelnemers vervolgens in de bijeenkomst geconfronteerd worden met een kloof tussen hun gedrag enerzijds en hun normen en waarden anderzijds. Bijvoorbeeld: iemand vindt het erg dat vrouwen een achtergestelde positie innemen, maar heeft tegelijkertijd wel zulke (geïnternaliseerde) denkbeelden.
- De deelnemers de ruimte voelen om te leren tijdens de bijeenkomst en te reflecteren op hun eigen gedrag.
- De deelnemers uit zichzelf gemotiveerd zijn om hun gedrag bij te sturen.
- De deelnemers plannen maken om hun eigen gedrag te veranderen naar aanleiding van zelfreflectie.
- De deelnemers in staat zijn hun eigen gedrag te monitoren en bij te sturen en de deelnemers in staat zijn hierop te blijven letten.

DEZE WERKVORM IS NIET EFFECTIEF ALS:

- De deelnemers oprecht ervan overtuigd zijn dat vrouwen en mannen ongelijkwaardig zijn.
- Bij de deelnemers de motivatie ontbreekt om zich onbevooroordeeld te gedragen naar vrouwen.
- Het alleen over 'kennis' gaat en niet over dieperliggende normen en waarden gaat.
- Niet iedereen aan het woord komt of niet iedereen meedoet.

Tips voor de (zelf)reflectie oefening:

- Ga je het gesprek aan over normen en waarden? Gebruik dan vragen als: *Wat vind jij het belangrijkste om mee te geven aan je kinderen? Of gebruik een meer creatieve vraag als: Stel je voor: je adopteert een kind dat geboren is in een ander land. Welke waarden of boodschap wil je hem/haar meegeven?*
- Ga vervolgens het gesprek aan of de deelnemers zich ook gedragen naar deze normen en waarden. Wanneer doen zij dat wel en wanneer niet? Geef ook eigen voorbeelden waaruit blijkt dat jij zelf je niet altijd helemaal gedraagt naar je normen en waarden. Zo verlaag je de drempel voor deelnemers om zich ook uit te spreken.
- Confronteer mensen of wijs ze erop wanneer zij zich niet gedragen naar hun normen en waarden, maar doe het zonder dat zij zich beoordeeld voelen.
Voorbeeld:
– *Je geeft aan dat je gelijke rechten voor mannen en vrouwen belangrijk vindt. Is het dan niet verwarrend als? Wie bepaalt deze uitzonderingen en regels?*
- Complimenteer deelnemers wanneer zij reflecteren op hun eigen gedrag en wanneer zij van plan zijn om dingen anders aan te pakken.
- Vraag aan deelnemers hoe zij zich anders zouden kunnen gedragen en stimuleer dat mensen concrete plannen maken. *Met welke kwesties wil jij aan de slag? Wat heb je hiervoor nodig? En wat kun je zelf inbrengen?*

Stap 4

Laat de groep weer tweetallen maken. Kies een A en een B.

A vertelt en B stelt een vraag en luistert:

- *Wat had je oma (de moeder van je moeder) anders moeten doen zodat je moeder een vrouw kon zijn en haar vrouwelijkheid kon uiten? Wat had je oma kunnen doen?*

A vertelt en B luistert; laat A 5 minuten praten en dan stop je het gesprek.

Na 5 minuten vraagt B weer aan A:

- *Wat had je opa (de vader van je vader) anders moeten doen zodat je vader een man kon zijn? Hoe had je opa moeten handelen?*
Laat A 5 minuten vertellen en stop dan het gesprek.

Wissel om. A vraagt nu aan B en B vertelt:

- *Wat had je oma (de moeder van je moeder) anders moeten doen zodat je moeder een vrouw kon zijn en haar vrouwelijkheid kon uiten? Wat had je oma kunnen doen?*

B vertelt en A luistert; laat B 5 minuten praten en dan stop je het gesprek.

Laat B 5 minuten vertellen en dan stop je het gesprek.

A vraagt aan B:

- *Wat had je opa (de vader van je vader) anders moeten doen zodat je vader een man kon zijn? Hoe had je opa moeten handelen zodat je vader zekerder kon zijn van zichzelf?*

Laat A 5 minuten vertellen en stop dan het gesprek.

Dan laat je iedereen naar hun plek terugkeren en vraag je aan de groep:

- *Hoe was dit om te doen?*

Maak een rondje en laat iedereen aan het woord.

Stap 5

*Onze opvattingen komen ergens vandaan. Welke overtuigingen over menselijke eigenschappen zou jij aan je kind meegeven? Noem hierbij ter introductie een paar voorbeelden, bijvoorbeeld [1] *het is belangrijk om anderen te respecteren*, [2] *stel je vriendelijk en open op naar anderen ook al hebben zij misschien andere denkbepelden dan jij*, of [3] *praat over je gevoelens*.*

- Maak een rondje en schrijf de eigenschappen op.

Vertel de groep dat jullie de volgende keer je meer gaan verdiepen in overdracht van genderrollen en seksualiteit. Bedank iedereen en maak een rondje waarin iedereen vertelt wat ze vandaag hebben geleerd, inclusief wat jij zelf hebt geleerd.

4.3 Bijeenkomst 3: Overdracht genderrollen & Seksualiteit

Kern aanpak bijeenkomst 3

Stap 1

Start ook de laatste bijeenkomst met een korte introductie: heet welkom, check of er vragen zijn naar aanleiding van de vorige keer en geef een korte samenvatting van de eerste twee bijeenkomsten.

Vandaag ga je met de groep in gesprek over gender, genderrollen en seksualiteit. Het is een belangrijk onderwerp en de begrippen worden vaak verward en door elkaar gebruikt, hoewel gender, sekse, en seksualiteit verschillende dingen zijn. Leg de verschillen uit (zie kader *sekse, gender en genderrollen uitgelegd*).

Vraag: *Hoe worden jullie hiermee in je dagelijks leven geconfronteerd?* Laat de groep hierover praten. Je kunt er ook voor kiezen daarbij eerst zelf een voorbeeld te geven van een persoonlijke situatie. Vertel bijvoorbeeld als man dat jij (ook gedeeltelijk) verantwoordelijk bent voor het huishouden of dat jij als vrouw kostwinner bent.

Mannelijke en vrouwelijke eigenschappen zijn niet vast te zetten op het feit dat je als man of vrouw bent geboren. Je zou kunnen zeggen dat wij allen menselijke eigenschappen hebben. Dit is ook onze natuur als mens. Vanuit deze gedachten kun je een lijst opstellen of bijvoorbeeld beelden of filmpjes laten zien waarin stereotype denkbelden meteen weerlegd worden.

SEKSE, GENDER & GENDERROLLEN UITGELEGD

- Sekse gaat over je lichaam: je chromosomen, geslachtsdelen. Dus over hoe je geboren bent. De meeste mensen zijn qua sekse, man of vrouw. Een kleinere groep (2% ongeveer) is lichamelijk een beetje van beide.
- Seksualiteit: is onder meer een functie van je lichaam voor voortplanting. Het gaat over (lichamelijke) aantrekkingskracht, maar ook bijvoorbeeld over verliefdheid.
- Gender of genderrollen gaat over wat je denkt dat mannelijk of vrouwelijk is. Meestal heeft de samenleving veel invloed op hoe je daarover denkt: vroeger was bijvoorbeeld blauw onder katholieken echt een kleur voor meisjes maar nu is het juist een kleur voor jongens.
- Genderidentiteit gaat over het gevoel dat iemand 'van binnen' heeft. Iemand kan zich man, vrouw of beide of geen van beide voelen. Sommige mensen hebben dus een lichaam van een man maar voelen zich een vrouw of omgekeerd.

Stap 2

Stel de groep de vraag: *welke vooroordelen ben je bij jezelf tegengekomen tijdens deze drie bijeenkomsten?*

Als je ziet dat je voor mannelijke en vrouwelijke eigenschappen niet per se man of vrouw hoeft te zijn: kan je je dan voorstellen dat relaties niet alleen tussen mannen en vrouwen hoeven te zijn? Dat meer variaties mogelijk zijn?

Als je deze eigenschappen strikt toeschrijft aan man zijn of aan vrouw zijn, dan beperk je jezelf aanzienlijk. Dat wat niet gezien mag worden, wordt dan onderdrukt en verborgen. Dat veroorzaakt schaamte en isolatie.

We hebben het de vorige keer gehad over man en vrouw zijn binnen de gemeenschap. Met de informatie die jullie nu hebben: hoe kijk je daar nu tegen aan?

Gelukkig is homoseksualiteit steeds meer geaccepteerd. Zo blijkt uit onderzoek dat steeds meer Turkse Nederlanders tolerant zijn naar homoseksuelen. Ook transgender personen worden in de huidige samenleving steeds meer geaccepteerd. We mogen blij zijn dat er steeds meer ruimte is voor individuen om hun gender of seksuele identiteit uit te dragen.

Vraag aan de groep:

- *Als jullie dit zo horen, wat vinden jullie daarvan?*
Ga het gesprek aan. Bewaak dat er geen negatieve uitlatingen komen over LHTB, door zelf een sociale norm te stellen

Stap 3.

Sluit af met een oefening. Haal nu de kaartjes tevoorschijn die je hebt bewaard van de eerste bijeenkomst. (stap 3 - Bijeenkomst 1). Deel deze uit aan de deelnemers. Laat ze oplezen wat zij tijdens de eerste bijeenkomst hebben opgeschreven. De vraag was: *Wat is goed ouderschap?*

Vraag de groep: *Kijk je hier nu anders tegenaan? Is er iets veranderd in je zienswijze, zo ja wat dan?* Laat iedereen aan het woord.

Rond het af en maak een rondje met de vraag:

- Wat heb je tijdens deze drie bijeenkomsten geleerd? Laat de deelnemers vertellen en rondt het gesprek af. Bedank de mensen voor hun bijdrage en betrokkenheid.

4.4 Overige projecten

Yeni Pencere is een nieuwe stap in een lange reeks projecten van het IOT, waarbij steeds meer methodisch wordt gewerkt.³¹

Andere projecten van Jale Simsek:

- *Ik Ontmoet Mij*. Dit project wordt gesteund door de gemeente Amsterdam en de AOF (Artsen in achterstandsbuurten). Binnen *Ik Ontmoet Mij* streven zowel de deelnemende mannen als vrouwen om de niet meer functionele waarden en normen zelf, als individu, te veranderen. www.jalesimsek.nl
- Het *IK en WIJ* concept. Dit is een metaconcept dat mensen een kader biedt om naar multiculturele thema's te kijken die van binnenuit te veranderen. Verschillende instellingen in zorg en welzijn en gemeenten werken met dit concept: www.jalesimsek.nl/ikenwijconcept
- *Emotioneel Lichaamswerk*. Een deel van de methodiek zoals hier toegepast is gebaseerd op de uitgangspunten van Emotioneel Lichaamswerk en Sexual Grounding. Jale Simsek is voor beiden opgeleid en werkt als geregistreerde therapeut: www.therapieieverbindt.nl

Begrippenlijst

GENDER Sekse, ofwel geslacht, gaat over de lichamelijkheid van iemand. Gender daarentegen gaat over het sociaal en cultureel construct gebaseerd op verschillen tussen de seksen. Op basis van biologische verschillen wordt men als man of vrouw ingedeeld. Dit leidt tot veronderstelde mannelijkheid of vrouwelijkheid, het één of het ander. Gender is dus de sociale betekenis die een samenleving aan het lichaam geeft.

GENDERIDENTITEIT Het **gevoel** dat je hebt over je gender. Je kunt je een man voelen, een vrouw, iets ertussenin of beide.

LHBT

Lesbisch Vrouwen die zich (seksueel en relationeel) aangetrokken voelen tot vooral vrouwen.

Homo Mannen die zich (seksueel en relationeel) aangetrokken voelen tot vooral mannen.

Biseksueel Mannen en vrouwen die zich (seksueel en relationeel) aangetrokken voelen tot zowel mannen als vrouwen.

Transgender personen Transgender is een verzamelnaam voor een diverse groep mensen. Wat ze gemeen hebben is dat de hokjes man en vrouw niet overeenkomen met hun lichamelijke situatie.

GENDERROLLEN Collectieve ideeën en verwachtingen binnen een samenleving, groep of gemeenschappen over hoe mannen en (versus) vrouwen zich horen te gedragen. Deze ideeën en verwachtingen kunnen per groep, context en cultuur verschillen.

GENDERDIVERSITEIT Het geheel aan verschillende genderidentiteiten, -rollen en -expressies. Dit gaat dus over meer dan man-vrouw verdeling alleen, maar betreft ook verschillende transgender identiteiten (binnen en buiten het binaire gender denken).

GENDERONGELIJKHEID Er is sprake van ongelijke mate van macht tussen man(nen) en vrouw(en).

DISCRIMINATIE Het ongelijk behandelen en achterstellen van mensen op basis van bepaalde kenmerken zoals etniciteit, cultuur, religie, seksuele voorkeur en/of genderexpressie.

SOCIALE UITSLUITING Gemeenschappen of relaties zijn ontoegankelijk voor mensen of groepen met bepaalde (gedeelde) kenmerken, bijvoorbeeld etniciteit, cultuur, religie, seksualiteit of genderexpressie.

ZELFBESCHIKKING De autonomie om als individu zelfstandig keuzes te maken over onder meer leefstijl, levenspartner, kinderen, opleiding en werk. Iedereen maakt belangrijke keuzes in overleg met anderen, zoals met ouders, familie of echtgenoot. Niet iedereen in Nederland kan in vrijheid (of na overleg) zelf kiezen hoe hij/zij wil leven. Vooral jongeren maken onder druk van anderen keuzes waar ze niet 100% achter staan. Soms hebben zij zelf niks te kiezen omdat hun ouders/familie dat voor hen bepalen of hen ertoe dwingen.

Bronnenlijst

- Azdural, A., Van Zuthem, H. (2014). *Het zijn onze kinderen! Homoseksualiteit bespreekbaar maken in de Turkse gemeenschap*. Utrecht: Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT).
- Bakker, H. (2010). *Met verstand van zaken. Handreiking voor de vrouwenopvang bij de aanpak van Eergerelateerd geweld*. Amersfoort: Federatie Opvang.
- Bartels, E. (1993). *'Een dochter is beter dan duizend zonen': Arabische vrouwen, symbolen en machtsverhoudingen tussen de seksen*. Utrecht: Jan van Arkel.
- Bartholomew, L.K., Parcel, G.S., Kok, G., Gottlieb, N.H., Fernández, M. E. (2011). *Planning health Promotion Programs: An Intervention Mapping Approach*. San Francisco: Jossey Bass.
- Batson, C. D., & Ahmad, N. Y. (2009). Using empathy to improve intergroup attitudes and relations. *Social issues and policy review*, 3(1), 141-177.
- Bengtson, V. L., Copen, C. E., Putney, N. M., & Silverstein, M. (2009). A longitudinal study of the intergenerational transmission of religion. *International Sociology*, 24(3), 325-345.
- Bennett, J. E., & Sekaquaptewa, D. (2014). Setting an egalitarian social norm in the classroom: Improving attitudes towards diversity among male engineering students. *Social Psychology of Education*, 17(2), 343-355.
- Berger, R., Benatov, J., Abu-Raiya, H., & Tadmor, C. T. (2016). Reducing prejudice and promoting positive intergroup attitudes among elementary-school children in the context of the Israeli–Palestinian conflict. *Journal of school psychology*, 57, 53-72.
- Black, D. S., Sussman, S., & Unger, J. B. (2010). A further look at the inter-generational transmission of violence: Witnessing interparental violence in emerging adulthood. *Journal of interpersonal violence*, 25(6), 1022-1042.
- Brenninkmeijer, N., Geerse, M., Roggeband, C., Ghorashi, H., Veenswijk, M., Bay, N., & van Strien, S. (2009). *Eergerelateerd Geweld in Nederland. Onderzoek naar de beleving en aanpak van eergerelateerd geweld*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Carlson, D. L., & Knoester, C. (2011). Family structure and the intergenerational transmission of gender ideology. *Journal of Family Issues*, 32(6), 709–734.
- Davis, S. N., & Wills, J. B. (2010). Adolescent gender ideology socialization: Direct and moderating effects of fathers' beliefs. *Sociological Spectrum*, 30(5), 580–604.
- Dekker, A. (2014). *Preventie Huwelijksdwang in Migrantengroepen. Een methodiek gebaseerd op de methode Changemakers*. Vluchtelingen-Organisaties Nederland (VON), Samenwerkingsverband van Marokkanen in Nederland (SMN), Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT).

- Eck, C., van, (2001). *Door bloed gezuiverd. Eerwraak bij Turken in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Ermers, R. J. H. M. (2007). *Eer en eerwraak: Definitie en analyse*. Amsterdam: Bulaaq.
- Felten, H., Bakker, H., Vijlbrief, A., & Elferink, J. (2019). 'Verandering van binnenuit': de rol van sociale professionals. Onderlegger voor een cursus aan sociale professionals over het ondersteunen van veranderingen van binnenuit migranten- en vluchtelingengemeenschappen richting meer zelfbeschikking. Utrecht: Movisie.
- Felten, H., & Vijlbrief, A. (2018). *Doing right for optimal impact*. Tips voor effectiever discriminatie verminderen van LHBTI's in voorlichtingen, trainingen en workshops. Utrecht: Movisie.
- Felten, H., & Taouanza, I. (2020). *Wat Werkt bij het verminderen van discriminatie*. Utrecht: Movisie.
- Graaf, de. P. M., Kalmijn, M., Kraaykamp, G. L. M., & Monden, C. W. (2011). *Sociaal-culturele verschillen tussen Turken, Marokkanen en autochtonen: eerste resultaten van de Nederlandse LevensLoop Studie (NELLS)*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Hörlén, A. (2018). *Intergenerational transmission of homophobia*. Lund: Lund University Libraries.
- IOT. (2011). *Het taboe doorbroken, Tien jaar actie tegen eegerelateerd geweld*. Utrecht: Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT).
- Jansen, W. (1997). Islam en seksualiteit. In *het huis van de Islam*. (Red. H. Driessen. Nijmegen: SUN Uitgeverij.
- Janssen, J., & Sanberg, R. (2013). Als de berg niet naar Mohammed komt... *Tijdschrift voor Criminologie*, 55(2).
- Klein, M. van der, Oosterik, S., & Duysak, S. (2016). *Van Homolulu en geheimen: doen en laten van Turks-Nederlandse LHBT's*. Utrecht: KIS (Kennisplatform integratie & samenleving). Geraadpleegd via: www.kis.nl
- Lünemann, K., & Pels. T.V.M. (2013). *Van generatie op generatie. Een literatuurstudie naar het doorbreken van geweld en de rol van opvoeding*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Markowitz, F. E. (2001). Attitudes and family violence: Linking inter-generational and cultural theories. *Journal of family violence*, 16(2), 205-218.
- Metin, S., Krikke, H., & Şimşek, J. (2006). *Huiselijke vrede: allochtone mannen over huiselijk geweld, mannelijkheid en eer*. Stichting Ada Awareness.
- Mexit. (2011). *Uw partner komt naar Nederland. Tips en adviezen bij partner-migratie*. Utrecht: Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT).
- Munger, K. (2017). Tweetment effects on the tweeted: Experimentally reducing racist harassment. *Political Behavior*, 39(3), 629-649.
- Paluck, E. L. (2009). Reducing intergroup prejudice and conflict using the media: a field experiment in Rwanda. *Journal of personality and social psychology*, 96(3), 574.

- Paluck, E. L., & Green, D. P. (2009). Prejudice reduction: What works? A review and assessment of research and practice. *Annual review of psychology*, 60, 339-367.
- Perkins, H. (2003). *The social norms approach to preventing school and college age substance abuse: A handbook for educators, counselors, and clinicians*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Rosen, K.H., Bartle-Haring, S., & Stith, S.M. (2001). Using Bowen theory to enhance understanding of the intergenerational transmission of dating violence. *Journal of Family Issues*, 22(1), 124-142.
- Rutland, A., Cameron, L., Milne, A., & McGeorge, P. (2005). Social norms and self-presentation: Children's implicit and explicit intergroup attitudes. *Child development*, 76(2), 451-466.
- Salverda, B. (2010). *Wel En Wee. Turks-Nederlandse meisjes aan het woord over hun leven*. Den Haag: GGD Den Haag.
- Sechrist, G. B., & Milford, L. R. (2007). The influence of social consensus information on intergroup helping behavior. *Basic and Applied Social Psychology*, 29(4), 365-374.
- Sechrist, G. B., & Stangor, C. (2005). Prejudice as social norms. *Social psychology of prejudice: historical and contemporary issues*/edited by Christian S. Crandall, Mark Schaller. Lawrence, Kan.: Lewinian Press.
- Sieben, I. (2017). Child-rearing values: The impact of intergenerational class mobility. *International Sociology*, 32(3), 369-390.
- Smits van Waesberghe, E., Felten, H., Drost, L., Taouanza, I., & Vijlbrief, A. (2017). *Dilemma's van hulpverleners bij gedwongen partnerkeuze en relatievorming: onderzoek naar hulpverlening en zelfbeschikking in de context van mensen met een niet Nederlandse of bi-culturele achtergrond*. Utrecht: Movisie & Verwey-Jonker Instituut.
- Storms, O., Bartels, E. (2008). De keuze van een huwelijkspartner. Een studie naar partnerkeuze onder groepen Amsterdammers. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Şimşek, J. (2002). *Alle ogen op haar gericht, Eerwraak. Traditioneel geweld tegen Turkse vrouwen en meisjes. Een handleiding voor hulpverleners*. De Vrije Uitgevers.
- Tankard, M. E., & Paluk, E. L. (2016). Norm perception as a vehicle for social change. *Social Issues and Policy Review*, 10(1), 181-211.
- Thornberry, T.P., Gallant, A.F., Lizotte, A.J., Krohn, M.D., Smith, C.A. (2003). Linked lives: The intergenerational transmission of antisocial behavior. *Journal of abnormal child psychology*, 31(2). 171-184.
- Tompkins, T. L., Shields, C. N., Hillman, K. M., & White, K. (2015). Reducing stigma toward the transgender community: An evaluation of a humanizing and perspective-taking intervention. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 2(1), 34.
- Widom, C. S., & Wilson, H. W. (2015). Intergenerational transmission of violence. In *Violence and mental health* 27-45. New York: Springer.

- Woollett, N., & Thomson, K. (2016). Understanding the intergenerational transmission of violence. *SAMJ: South African Medical Journal*, 106(11), 1068-1070.
- Yerden, I. (2013). *Tradities in de knel: Zorgverwachtingen en zorgpraktijk bij Turkse ouderen en hun kinderen in Nederland*. (PhD dissertaties Universiteit van Amsterdam, Faculty of Social and Behavioural Sciences (FMG)). Geraadpleegd op 2 augustus 2019: hdl.handle.net/11245/1.392857.
- Yerden, I. (2010). *Schaamte en strategisch handelen: opvoeding in Marokkaanse en Turkse gezinnen*. Amsterdam: Van Genneep.
- Yerden, I. (2008). *Families onder druk. Huiselijk geweld in Marokkaanse en Turkse gezinnen*. Amsterdam: Van Genneep.
- Yerden, I. (2000). *Zorgen over zorg: traditie, verwantschapsrelaties, migratie en verzorging van Turkse ouderen in Nederland*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Zeanah, C. H., & Zeanah, P. D. (1989). Intergenerational transmission of maltreatment: Insights from attachment theory and research. *Psychiatry*, 52(2), 177-196.

Noten

- 1 'Consortium Zelfbeschikking': Inspraakorgaan Turken (IOT), Stichting Kezban, Federatie van Somalische associaties in Nederland (FSAN), Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders (SMN), Stichting Landelijke Werkgroep Mudawwanah, HTIB (Turkse arbeidersvereniging in Nederland) en Vluchtelingen Organisaties Nederland (VON).
- 2 Bartels, 1993; Jansen, 1997
- 3 Van Eck, 2001
- 4 Bartels 1993: 195
- 5 Storms, Bartels, 2008
- 6 Brenninkmeijer et al. 2009; Ermers, 2007; Simsek, 2006; Smits van Waesberghe et al. 2017; Yerden, 2010
- 7 Brenninkmeijer et al. 2009
- 8 Salverda, 2010; Yerden, 2008
- 9 Ermers, 2010; Brenninkmeijer et al. 2009
- 10 Brenninkmeijer et al. 2009; Janssen & Sandberg, 2013
- 11 Felten & Taouanza, 2018
- 12 Zie o.a. Berger, Benatov, Abu-Raiya, Tadmor, 2016; Paluck, 2009; Tompkins, Shields, Hillman, White, 2015
- 13 Batson & Ahmad, 2009
- 14 Yerden, 2000; 2013
- 15 Yerden, 2000
- 16 Andriessen, 2017; Klaver et al., 2010
- 17 Yerden, 2000
- 18 Graaf et al., 2011
- 19 Toolbox Verandering van binnenuit, 2018
- 20 Felten et al., 2019
- 21 Woollett & Thomson 2016; Zeanah & Zeanah 1989
- 22 Sieben, 2017
- 23 Woollet & Thomson, 2016
- 24 Bengtson, Copen, Putney & Silverstein, 2009
- 25 Davis & Willis, 2010; Carlson & Knoester, 2011
- 26 Hörlén, 2018
- 27 Bijv. Black, Sussman & Unger 2010; Markowitz 2001; Rosen, Bartle-Haring & Stith 2001; Widom & Wilson, 2015
- 28 Thornberry, Gallant, Lizotte, Krohn & Smith, 2003
- 29 Lünemann & Pels 2013
- 30 Toolbox Verandering van binnenuit, 2018
- 31 Azdural et al., 2014; Şimşek, 2002; IOT, 2011; Mexit, 2011; Dekker, 2014

Colofon

Auteurs: Jale Simsek, i.s.m. Movisie

Eindredactie: Paul van Yperen, Movisie

Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & illusie

Contact: Stichting Inspraakorgaan Turken in Nederland,
Tel: 030-2343625, E-mail: info@iot.nl, Website: www.iot.nl

Datum: 2020

© Alliantie Verandering van Binnenuit. Gedeeltelijke overname van teksten is alleen toegestaan met bronvermelding

Downloaden: www.movisie.nl

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Alliantie Verandering van Binnenuit

Deze handreiking is een publicatie van de Alliantie Verandering van Binnenuit. Deze alliantie wil de veiligheid, gelijkheid en acceptatie van vrouwen en LHBT's bevorderen, specifiek in de diverse migranten- en vluchtelingengemeenschappen in Nederland. Zij werkt nadrukkelijk 'van binnenuit', op basis van de wensen, ideeën en ervaringen met methoden en strategieën van de gemeenschappen en hun organisaties. Deze insteek blijkt ook wetenschappelijk gefundeerd: of mensen hun best doen om mannen en vrouwen gelijk te behandelen en LHBT's niet te discrimineren, hangt sterk af van hoe hun omgeving denkt dat 'het hoort'. Dit soort sociale normen hebben vaak veel invloed op gedrag; soms zelfs meer dan individuele opvattingen.

De Alliantie Verandering van Binnenuit bestaat uit het Consortium Zelfbeschikking (van het Inspraakorgaan Turken (IOT), Stichting Kezban, Federatie van Somalische Associaties in Nederland (FSAN), Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders (SMN), Stichting Landelijke Werkgroep Mudawwanah, HTIB (Turkse arbeidersvereniging in Nederland) en Vluchtelingen Organisaties Nederland (VON)), en Movisie. Het werk van de Alliantie wordt mogelijk gemaakt dankzij financiering van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Kijk voor meer informatie op movisie.nl/verandering-binnenuit.

